

Demeter Kata

AZ IRODALMI TITKÁR BIRODALMA

(avagy a birodalmi titkár irodalma)

VÁLLALKOZÓ SZÜLETIK

A színház külön világ – mondják. Mondjuk. Egy kis (látszólag) önműködő birodalom, ahol mindenkinek szerepe van, nem csak a színésznek. Még ha az övé is a leglátványosabb, talán a rendezőé, igazgatóé, titkárnőé, könyvelőé is felfogható az ember fia számára. Ügyelőként, dramaturgként vagy irodalmi titkárként viszont elég nehéz helyzetben vagy, ha valaki megkérdezi, mivel foglalkozol. Már sokszor elmagyaráztad, hogy a teatrológusnak semmi köze a teológushoz. Pár meddő próbálkozás után már csak legyintesz, ha valaki megkérdi, hol dolgozol. „Igen, színész.” Egyszerűbb.

De hogy jut idáig az ember? Többnyire úgy, hogy fogalma sincs. Nem feltétlenül tudja, hogy mire vállalkozik. Ha tudná, valószínűleg nem vállalkozna. Az irodalmi titkár tehát vállalkozó. Felvállal és bevállal. Főleg egy erdélyi társulatnál. Egy kis erdélyi társulatnál. Ahol nem normálisak a körülmények – szokták mondani. Szoktuk mondani.

A BIRODALMI LÉPEGETŐ, VAGYIS AZ AT-AT

Az *All-Terrain Armored Transport* – vagyis páncélozott, minden terepre alkalmas csapatszállító jármű – a *Csillagok háborújából* ismert acélelefántra emlékeztető monstrum. Hatalmas méretű, erősen páncélozott és energiapajzsokkal is védett, nagy tűzerejű harci jármű, amely kisszámú rohamosztágot vagy terhet is szállítani tud, igaz, nem túl nagy sebességgel. A gép a Galaktikus Birodalom egyik rettegett jelképévé vált. Nos. Az irodalmi lépegető (más néven irodalmi titkár, avagy a dzsóker) alapfunkcióját tekintve ugyanezt fedi, csak egy „bével” kevesebb. S egy (jó) pár fokozattal gyorsabb – szóval nem lépeget, hanem többnyire rohan. És nem annyira rettegett. És hülye szöviccei és hasonlatai vannak...

AZ ALAP

Egy irodalmi titkár alapfunkción pályáz, beszámol, elszámol, felszámol és leszámol(na). Tervez és szervez, próbál és próbálkozik. Néha sűg, néha sugdolózik. Egyszerre közönség szervező, jegypénztáros és jegyszedő, sajtófelelős és PR-szakosztály, a kreatív szekció és válságtáb tagja egyaránt. Gyerekvigyázó, designer, szállítási felelős, telefonközpont, önkéntesek anyukája, rendszergazda, műsorfüzet és programtábla, helyesírási kisszótár és panaszkönyv. Fordít és ordít, egyszerre szakmabeli és civil, ő az első néző. Fő Gubanc-Kibogozó, mozgó Google-naptár és emlékeztető, két lábon járó busz- és vonatmenetrend. Nála landol minden besorolhatatlan probléma. „Ştie tot.” Házórzó és állandó bútordarab. Szépen morog, ha védeni kell „a házat”,

és bájosan pislog, ha valamit el akar érni. És eléri. Nem kérdés. Kívülről tudja, hogy mi hol van, ki kicsoda, mi merre, melyik mikor és meddig. És széles körben tájékozott: tudja, hogy ki hol játszik, mikor mit mutatnak be, ki rendezi, hogy halad a próbafolyamat, és érdekes módon azt is tudja, hogy milyen az előadás – bár nem nagyon látja, mert nem jut el. És kívülről tudja minden erdélyi és magyarországi társulat honlapcímét, hogy mi az az UCMR-ADA, ICR, Hofra, Proscenium, AFCN, BGA, NKA, EMMI, és mindegyiket szidta már, elég sokat. Alkalmadtán sminkes és fodrász, díszletfestő és turnészervező. Főpletykafészek és főfutkorász, szívességet kér és tesz, tartozik és tartoznak neki. Mindig többet tud, mint kellene, és jóval kevesebbet, mint szeretne. Imád az üres nézőtéren ülni próba után, és legfőképpen: **az irodalmi titkár nem lepődik meg semmin.** (Lásd elszórt példákat alább.)

KÜLSŐ JELEK

Az irodalmi titkár első ránézésre normális embernek látszik. Nem túl látványos. Többnyire nem szőke, bár úgy sokkal könnyebb lenne sokszor az élete.

Csak közelebbi megfigyelés után látszanak az árulkodó jelek: hogy kialvatlan, kényszeredetten mosolyog, vagy épp azt leplezi, hogy robban el a feje.

Felüdülés, ha néha találkozik nem színházi emberrel. Extázisba esik, ha informatikáról, gazdaságról vagy autósportokról lehet csit-csetelni. Különös képességei közé tartozik azonban, hogy maximum három mondattal képes visszakeveredni a színházhoz.

AZ IRODALMI TITKÁR TÁSKÁJA

– nagy. Minimum A4-es mappaméretű. És tele van. Írószer és papír (mindig hasznos), elem-lámpa (próbára), fájdalomcsillapító (a fél társulatnak), ragasztószalag (kicsi és nagy, plakátolni), olló vagy cutter (sosem lehet tudni), USB-adathordozó (legalább kettő), tű és cérna (amióta turnén az egyik kollégáról leszakadt a nadrág), SD-kártya és fényképezőgép (szomorú, ha a kétből csak egy van), teleföntöltő (fontosságát lásd lennebb), továbbá tetszés szerint keksz vagy csoki (mindenki értékeli), biztostű, gémpapucs, pecsét, delegációs papír, számlatömb, szerződések, laptop, meghívó satöbbi.

A BENTLAKÓ, AVAGY AZ IRODALMI TITKÁR ASZTALA

– ami többnyire nem látszik. Régészeti terepmunkára alkalmas, minél mélyebbre ásol, annál régebbi iratot, programot, feladatot talál. (Ezért jobb, ha nem ásol.) Nem csak táskája ér fel egy túlélőcsomaggal, az iroda is otthonosra van szabva, még ha nem is látszik első ránézésre. Számára a rugalmas munkaidő éjjel-nappalt jelent, így pontosan tudja, hogy az épületben hol lehet a legjobban aludni. Fiókjában megbújik minden a kötszertől a kékszeszen keresztül a dezodorig. A fogkefe alap. A fogason legalább három rend ruha lóg, az okosabbjának váltótípcipője is van. Idővel talán el lehet jutni a házipapucs-pizsama kombóig.

AZ IRODALMI TITKÁR TELEFONJA

– sokat szól. Reggeltől estig. Hétfégén is. Éjjel is. A telefonkönyvben sok ismeretlen eredetű név szerepel: busz, buszkettő, díszletErika, MarcelBrassó, AndikaÖnként, sofőr, HíradóRéka, kamion, oszmiZsuzsa, D3Saci, neveddfel satöbbi. Az „szh.” a név után színházat jelent, az „mvh.” művelődési házat, a „tmh.” táncműhelyt. Az MV, SZTGY, TM, Szátumáre, Arad, Figura vagy Szigligeti vezetékneként funkcionál. A „priv” és „office” megkülönböztető jelzők, téma- és időpontfüggő, hogy mikor melyiket hívjuk. Telefonszáma közkincs: ha megvan az övé, gyakorlatilag olyan, mintha meglenne bárkié.

TECHNIKAI ÉS MŰSZAKI ISMERETEK

Tévé, projektor, kamera, fotógép. Mindegyiket elfogadható szinten használja. Hangosító- és világosítópult-kezelésének ismerete sem árthat (ha nagyon nem vágod, a fiúk készségesen megtanítanak, elvégre úgyis őket fogod majd kisegíteni). Az irodalmi titkár valahogy mindig bekerül a produkciókba, vetít vagy fordít általában. Az irodában kisujjból nyomtatót és fénymásolót szerel, importál, konvertál és transzferál, szöveg- és képszerkesztőt érzésből használ, külön elméletei és technikái vannak a netes felületek kezelésére – ezekről boldogan mesél.

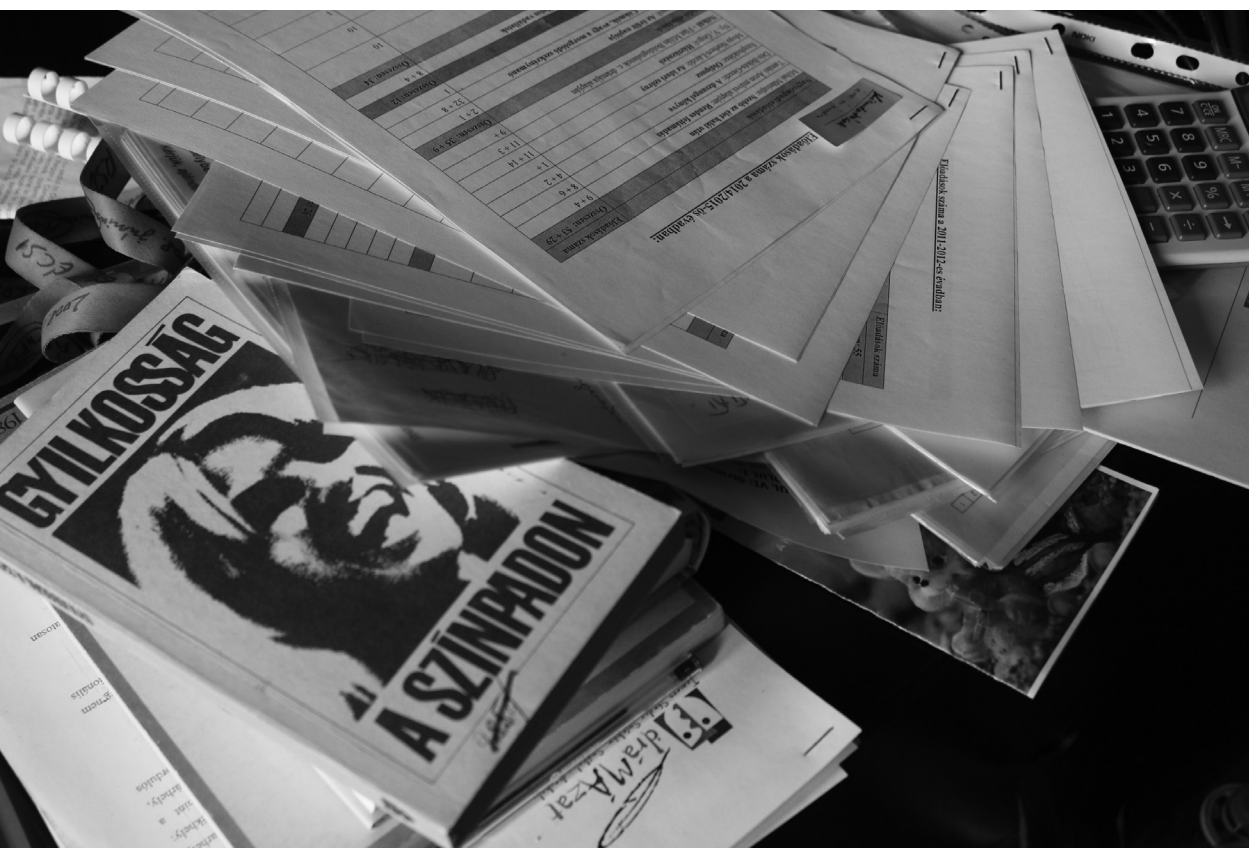
Előadásonként lebontva tudja a szerelési időt – díszlet, hang, fény –, a díszletelemek méretét, hogy melyik mekkora teherautóba fér be. Ennek függvényében kiszálláskor kisujjból vágja, hogy hány tonnás járművet kell bérelni, és melyik városban milyen körzetbe esik a színház, szükséges-e 7,5 tonna fölött behajtási engedélyt beszerezni. Díszletrajzokkal, technikai riderekkel ügyesen boldogul, s néha képes a hülye szakszavakat is megjegyezni, amelyek szókincsében leginkább szitokszavakként funkcionálnak.

A KULCSKÉRDÉS

Az már elég kifejező, ha az ügyelő (aki gyakorlatilag bent lakik a színházban) a padlóról – ahol sokszor érzed magad – egy szintre emel a kilinccsel: „Csak te vagy bent egyfolytában az irodában és az ajtókilincs.”

Sokkal érdekesebb azonban a kulcskérdés: a színház otthonos légköre magával hozza azokat a konfúz pillanatokat, mikor erőszakkal gyömöszölsz a lakáskulcsodat az irodajáró zárjába, vagy fordítva. Sokadik próbálkozásra már – okosabb enged alapon – a kulcs bemegy a zárba. Meglepődsz. Aztán meglepődsz, hogy meglepődtél.

Aztán te vagy **minden kulcsok őrzője**. Mindig tudod, hogy melyik kulcs hol van és mit nyit. A következő szint, ha már azt is tudod, hogy a raktár zárja fordítva van felszerelve, vagy a hangosítófülke ajtajának kulcsa nyitja a próbatermet is. Ezeket persze nem mondd el senkinek.

Ha a kulcs elvesztődik, vagy nem nyitja éjjel egykor a kaput, téged hívnak. Telefonos segítséggel próbálkozol (többnyire a „na, nézd meg még egyszer a zsebeidet” vagy „próbáld behúzni a kaput, mert szorul a zár” vagy „jajj, jajj” mondatokkal), s ha nem sok sikerrel, jobb híján felajánlod, hogy aludjanak nálad. Mind.

MULTI-FUNKCI

A tanároknak, sajtósoknak, vendégművészeknek te vagy a minden. Aki elintéz és megbeszél, lefoglal, kialakítja és számon tartja. Aki idegenvezet a városban, akinek véleménye van és ismerősei. Aki bedobja a törülközőt. Szó szerint és metaforikusan is. Szó szerint a vendéglakásba, a vendégrendező-színész-díszlet-jelmeztervezőnek, és többnyire a sajátját, mert az van kéznél. Metaforikusan meg csak szeretné igazából, főpróbahéten vagy fesztiváldőben leginkább. Ilyenkor a lakásában 2 kupac van: egy tiszta ruhás, egyenesen a szárítóról és egy levetett ruhákból álló. Majd, ha lejárt a fesztivál/bemutató és kicsit meghalsz, lesz időd rendet rakni. Kint és bent.

A BESZERZŐ

Ezzel még önmagában nem is lenne baj, de általában nem holmi egyszerű dolgok kellene. Honnan lesz 300 sörösláda, fekete szárny, kórházi ágy, egy színpadnyi tollu, szamová, fekete-fehér újság, teli könyvespolc, zuhanyzófülke, gumikés, szilikon jégkocka, rohamrendőr-öltözet, gramofon, guminő. Az internet sok mindent rejt, de nem mindegy, hogy melyik oldalon hogyan lehet fizetni. Ha odafigyelsz, azt a könyvelő külön értékeli. Kívülről tudod a partikellékeket forgalmazó webshopok címét, hajfesték- és sminkoldalakat, hol lehet cicamacaruhát venni vagy piros műbőrt. Muskátlit szerzel bemutatóajándékba februárban, vagy állatkereskedésből kölcsönpagájt, esetleg farmról ludat a meseelőadásokhoz. A „vendégművészeket” aztán közös erővel pátyolgatjátok a műhelyben vagy az irodában hetekig, hogy érék meg a prömiert. Alkalmadtán felhív a gyergyói kolléganő, hogy egy órán belül kéne egy cserepes virág; kimondottan kiszáradt példány, az élő nem illik a koncepcióba. Vagy legutóbb vasárnap: „szevaszka, indulunk, hozz két miccset s egy szelet kenyeret, köszl”.

A KELLÉKES

A beszerző kistestvére, ám ez a funkció kulináris felkészültséget is igényel: sült almát, narancsos kacsá(nak kinéző csirké)t és spagettit készítesz a színház mikrójában, előadás közben, az ügyelővel. Hogy mire a kaja színpadra kerül, ne legyen hideg. Ha mázlid van, marad belőle neked is. Vagy épp otthonról minden használhatót behozol – szinte már babona, hogy valami személyesnek játszania kell az előadásban. Otthoni evőeszköz, ruha, kristály, telefon, járógipsz, plüssmaci – vagy jobb híján épp te. Mert színészi véna is szükségeltetik, kis társulat esetén pláne. Ha igen nyomulsz, még szöveget is kaphatsz.

A SZÖVEGDEALER ÉS TÁRSAI

A színészeknek/rendezőknak furcsa elméletük van. Hogy az irodalmi titkárok, titkos szektához hasonlóan, valami fiktív és szigorúan zárt csoportba tömörülnek, ahol nehezen megszereshető drámaszövegeket cserélgetnek, ezzel mélyen hallgatnak és roppant büszkéek magukra. Ezért jönnek néha irracionális kérésekkel, „szerezd meg, kérlek, ezt vagy azt – neked vannak ismerőseid”. Ez természetesen nonszensz. És mégsem. Működik. Működik drámaszövegekkel, kontakttal, háttérinfókkal. Vannak olyan irodaközi kapcsolatok, hogy szívünk baját már egyszer átbeszéltük, színházilag persze, de még sosem találkoztunk. Furcsamód biztonságot ad. Mert egy irodalmi titkár csak egy irodalmi titkár érthet meg igazán.

A DRAMATURG

Néha dramaturg vagy. Még ha nem is nevezik nevén a dolgokat. Sérti a füledet egy-egy megtekert fordítás vagy oda nem illő igeidő. Egy szó kihúzása néha hetekbe telik, míg a rendezőnek van ideje rád figyelni, netán beleegyeznek, s a színész végre megjegyzi, hogy felejtse el. Kis véres csaták ezek. És van, hogy vészhelyzetben éjjel háromkor konkrétan ollóval vágod a szöveget és szigetelőszalaggal rakosgatod egymás után a példány megmaradt részeit.

A PSZICHOLÓGUS ÉS „SZUPPORTMORÁL”

Ezt néha dramaturgnak, néha rendezőasszisztensnek is nevezik, máskor csak simán „gyerelekvézni” névre hallgat. Kérdez, felel, meghallgat és elhallgat, összerak és szétszed, ha kell (mikor mennyire kell és szabad, nem mindegy!). Komolyan vesz és átérez, érvel, kritizál és hátba vereget. Titkon azt reméli, hogy egyszer majd őt is komolyan vesznek. És hátba veregetik. Legálább nonverbál.

AZ IRODALMI TITKÁR HALÁLA

Reméli, hogy van élet a behajtási engedélyek, telefonhívások, beszámolók, kimutatások és pályázati határidők után is. Az idő múlásával egyenes arányban foszladozó reményen kívül semmi biztató (élet)jel.

Csodával határos módon mégis mindent túléli. Ha egyszer mégis meghalna, valószínűleg Thália szent oltárán fog kimúlni. Vér nélkül. Szobra pedig a színházak névadói mellé kerül. Mint az ismeretlen katona szobra. – Jó, na. Bár egy üres talapzat.

De legvalószínűbb, hogy szöveggönyvvel a kezében, az üres nézőtéren fog kísértetni a világ végezetéig.